

GOSPODARSKI LIST

za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo i. t. d.

Izhaja dvakrat
na mesec.

1875

Velja za celo leta f. 2.
za $\frac{1}{2}$ leta f. 1.
Društveniki dobivajo ga
brezplačno.

Izdavatelj c. kr. kmetijsko društvo Goriško.

Tečaj VI. v Gorici dne 30. oktobra **List 20.**

Zapopadek :

1. Kedaj se more s pridom rabiti ekstirpator in skarifikator. —
2. Brana. —
3. Kedaj se rabi brana. —
4. Trtna uš. —
5. Salicilna kislina. —
6. Kmetijska šola.

Kedaj se more s pridom rabiti ekstirpator in skarifikator ?

Ker so v sedanji razstavi učil za narodne šole tudi razstavljeni nekateri kmetijski modeli, ki niso obče znani in ker so nas od več strani popraševali o njih, hočemo nekatere teh strojev kratko omeniti in tudi cenik različnih strojev priobčiti.

Po dovršenem preoranji je mnogokrat treba zemljo še obdelavati, ker se je sprejela in v njej veliko plevela vgujezdilo. Za tako delo je posebno pripraven ekstirpator in njemu enaka orodja, ker se z ravno isto vprežno močjo, v istem času veliko več opravi in boljše izvrši nego s ponavljajočo porabo oral. Če imamo pred zimo globoko zorano zemljo spomladi za setev zrahljati, se veliko bolje to z ekstirpatorjem stori, ker se ohrani zimska vlažnost v zemlji; z oralom bi pa zemljo odprli, da bi vlažnost iz nje izhlapila. Umno in koristno je, če dopušča oblika njive, da se njiva z ekstirpatorjem, ne le po dolgem ampak tudi po črez, tedaj po širokem rahlja.

e pa je njiva polna plevelnih rastlin in ne še razpadenega, slamnatega gnoja, če se na njej nahaja mnogo trdih kep in se je preveč vlegla in strčila, ne more tega dela več ekstirpator opraviti, ampak mora se prepuščati tako opravilo oralu. Tudi da se seme zavleče, je ekstirpator pripraven; skušnja celo uči, da ekstirpator

to boljše opravlja, kot brana. Za vprego sta potrebna dva konja ali par volov, in lahko se v enem dnevu 2 do 3 orale obdela.

Skarifikator je za rahljanje in za razrezanje struišča, deteljšča; tudi za uničenje mahu po travnikih. Če imamo kako ledino preorati in za setev pripraviti, je dobro z razreznikom pred oranjem ledino razrezati, posebno po črez, da zamore oralo to delo lepše izvršiti. In v resnici se s tem veliko pripomore, da zemlja hitrejša postane sposobna za setev.

Brana.

Brana služi za poravnanje, razbijanja in pomešanje že zorane zemlje: ob enem ona tudi zemljo rahlja, plevel uničuje in je za povlačenje semena potrebna. Vsem tem zahtevam more brana zadostovati, če je pravilno vstrojena in če se rabi o pravem in o ugodnem času.

Beseda „brana“ v splošnem zaznamuje orodje, katero je iz sestavljenega oklepa, v katerem so ostati zobovi, ki segajo v zemljo. Oklep kakor tudi zobovi so ali leseni ali železni Njivske vlača, ki se nahajajo v nekterih krajih, prištevati moramo tudi branam, ker služijo za skoro enake namene. Razločuje se vlača od brane s tem, da nima zobov, ampak da je v oklepu vpeljanih šiljastih vej itd.

Kakor sem omenil, da veliki pomen orala še ni dovolj znan poljedelcem, moram trditi to še več o brani. Po Kranjskem imajo brano, ki je res dovolj dobra, v drugih pokrajinah je pa le malo vredna.

Sèstava in vredba brane se ima ravnati po lastnosti zemlje, in po namenu, nalogi, katero ima brana spolnovati. Po sledečih splošnih nasvetih ima biti brana vravnana:

1. Vsak zob ima rezati svojo črto.
2. Dolgi in težki zobovi so za globoko obdelovanje. Lehke brane, ki imajo navadno lesene zobove, imajo po 6 palcev, težje brane po 10 do 12 palcev dolge zobove.
3. Oblika zoba tudi ni brez pomena. Tisti zob, ki je raven, spodej ostast in malo zakrivljen je prav napravljen. Če se zobovi stavijo nekoliko napošečno, se s tako brano lahko globokejša ali pa tudi plitviše dela, če se le brana od spredaj uprega, za plitvo delo pa na nasprotni strani. Take brane se pa lahko zamašé in morajo se s pridom rabiti le v čistih zemljah.

4. Kolikor teža je brana, toliko globokejše v zemljo sega. Za težke zemlje služijo težke brane, ki imajo dolge zobove in so ti vsaj 13 palcev (narazen, pri lahkih branah so zobovi gostejši, pa krajši (le 8 palcev narazen), ker te brane imajo nalogo zemljo le površno rahljati in poravnovati. Pri navadnih branah so zobovi 10 palcev narazen vstavljeni.

5. Tramovi morajo biti tako sestavljeni in v njih zobovi, da pri lahkih branah vsak zob svojo črto reže in da je vrezana črta od druge $1\frac{1}{2}$ palca; pri težkih branah ima biti črta od črte 3 palce vrezana.

6. Tudi vprežni kraj ima biti pravilno vredjen.

S podaljšanjem vprežne črte se brana vredi, da globokejše v zemljo sega; nekteri jo s kamenjem obložé in tako pripravijo za globoko obdelavanje.

7. Umno je in koristno, da se sestavi več lahkih bran, ker več skupno sklenjenih bran boljše delo opravlja, nego ena sama brana z več zobovi.

8. Zategnjeni štirivogelnik je najboljša oblika za brano, ker se posamezni zobovi pravilnejše razstavijo in vrstijo, nego pri branah trikotne oblike.

9. Srednje brane imajo tramove po 4 do $4\frac{1}{2}$ čevljev dolgosti, v vsakem tramu je 5 do 6 zobov. Velike brane imajo 5 tramov po 5 čevljev dolgosti in v vsakem tramu je 6 do 7 zobov. Lehke lesene brane tehtajo 30 funtov. Lehke železne brane pa 48 do 50 funtov. Take so le za površno obdelovanje že zrahljane zemlje.

Težke brane tehtajo 100 funtov, prav težke celo 150 funtov in še več.

Najboljša brana je gotovo „Howardova“ cikcakasta brana, ki je vsa železna in je iz 2 do 3 delov sestavljena. Zobovi so 6 palcev dolgi in po 10 palcev eden od drugega, oni so ostasti in nekoliko zakrivljeni. Vseh zobov je 46. Howardova brana je sicer nekoliko težja od drugih bran, vendar je tako pripravna in za tako delo sposobna, da jo smem eno najboljših bran imenovati.

Brabantka brana je za težke zemlje.

Skotska dvojna brana prav dobro dela in ima vsaka po 20 zobov iz kovanega železa. Ta stroj, ki velja 35 for., je dober in izdeluje ga Kühne v Wieselburgu.

Dombaslova romboidalna brana ima 24 železnih zobov, ki so napoševo vstavljeni, tako da vsak svojo črto reže. Taka brana

se lahko rabi za težke in rahle zemlje; če se vpreže od spredaj, tako da zobovi naprej postavljeni, služi za težke zemlje; če se pa hoče rabiti le za površno poravnanje, se vpreže le na nasprotnem koncu in zobovi v takej legi ne morejo segati globoko v zemljo.

Jasno je tedaj da ena in ista brana, to je, n. pr. lahka ne more služiti za vse razmere kakor tudi ne težka: želeti je tedaj, da ima gospodar za različne zemlje in različna opravila tudi različne brane. Imamo tudi brane za travnike, in sicer za vničevanje mahu, za kar je „Atthanova travniša brana“ najbolj pripravna. Ta brana je sestavljena iz 4 vrst, katerih vsaka ima 12 železnih, podolgasto trikotnih plošč. Vsaka plošča ima 3 kratke zobove, t. j. na vsakem kotu plošče je en zob.

Plošče so sklenjene z verižnimi sklepi. Taka brana služi za odpravljenje mahu na travnikih, ki so z njim in drugimi škodljivimi plevelnimi rastlinami zaraščeni. Tudi za poravnavanje in razdrobljenje njivske zemlje je sposobna. V to vrsto imamo staviti tudi njivsko vlačo, ki služi za poravnavanje in površno razdrobljevanje zemlje, pa je ne stiska; posebno za zavlačenje semena je primerna. Navadno je iz lesenih tramov, v ktere se trnje in drugo vejevje vplete.

Za dobro poravnavanje in razdrobljevanje služi nova angleška verižna vlača, ki obstoji iz navpično in vodoravno sestavljenih verižnih sklepov. Tako orodje služi dobro pri zavlečavanji semena, posebno drobnega, ker le površno dela in v zemljo ne sega. Po tem takem jo smemo imenovati namemestnico lahkih bran.

Kedaj se rabi brana?

Le tedaj je vspešna poraba brane, če zemlja ni premokra in tudi ne pretrda. Za to je, kakor sem pri oralu in oranji omenil, potrebno tudi pri porabi brane paziti na primerni čas, v katerem se ima delo izvrševati. Če ima brana nalogo plevelne rastline uničevati, je za to najpripravniji čas, ko je zemlja prav suha. Kolikor teža je zemlja in kolikor bolj plevelna, toliko potrebnejše je, da se to delo ponavlja.

Brana mora hitro iti, ker več stori, ko če gre počasi, zagadel je konj boljši od vola za brano. Če se ima brana večkrat rabiti, je pametno, ako se po črez njive vlačí, da zobovi pre črte presekajo, in se vse kepe razdrobé.

Po oranji je vsikdar umno koj rabiti brano, da se vse kepe razdrobé in sploh oskrbi, da ne postanejo še večje kepe in se zemlja ne strdi.

Le pri oranji zemlje pred zimo se imajo vrezane brazde pri miru puščati, da črez zimo boljše razmrznejo, in še le spomladi naj z brano povlečejo.

Koliko cenijo v nekterih deželah to, da brana hitro gre, naj nam spričuje navada v Meklenburškem, kjer se 3 do 4 brane združijo in s konji vprežejo; na enem konji jezdi hlapec, ki sili konje, da hitro leté (tečejo.) Zobovi brane s hitrostjo naleté na kepe, ktere se z veliko silo razdrobé.

Trtna uš.

Silno nevarna filoksera se je uže precej dalječ okrog Klosterneburga razširila in je do sedaj dokazano, da je v okrajih "Klosterneburg, Nussdorf in Hernalš, Tudi na Ogrskem jo imajo; kakor beremo v sporočilih ogerske vlade, ktera jo je po zvedencih najdla v okraju Pančova, kder je uže blizo 60 oralov vkuženih s filoksero.

Kaj žalostno je tudi to slišati, da je ne umori globoko prekopanje nograda in polivenje žveplenega ogljenca, kakor je to prof. d.r Rösler dokazal, ki je najdel več filokser v zemlji, ktero so lansko leto v Klosterneburgu prekopal! Bodimo tedaj pozorni! *)

Salicilna kislina.

(Konec).

V tekočni pa se naj rajše razstopi v vinskem cvetu v vodi še le, če se na en del kisline dne 1087 delov vodé, nekoliko pred pa v kropu. Stanjšana salicilna raztoplina je brez vsega okusa po kislini. Sploh, pravi profesor Kolbe, ima salicilna kislina vse dobre lastnosti karbolne, kisline, nobene pa ne slabe.

Karbolna kislina odvrča tudi gnjijenje, že celó začeto vstavi, smrad in kužljivost prežene; al za občno rabo vendar nikoli ne bo, ker je strupena. Le kaplja na jeziku peče; na koži naredi naj pred belo, potem rudečo piko in koža se lušči; pes za male kaplje pogine; cvetlice tudi v stanjšavi venejo; zato jo rabiti pri jedilnih rečeh je ojstro prepovedano. Zdaj bomo tedaj ložej umeli besedo Kolbe-a, da ima salicilna kislina vse lepe, pa nobene slabe lastno-

*) Tudi na Stirskem so jo zasledili, kar naj novejša sporočila glasè.

sti karbolne kisline. Salicilna kislina zabranuje, kakor ta, gnjivenje; kisanje in vreuje vstavlja; kužljivost in prisad odganja in je pri vsem tem popolno neškodljiva. Profesor Kolbe in njegov pomočnik sta jemala za poskušnjo vsak dan in dalje časa po 1 do 1½ gram čiste salicilne kisline, pa nobedin se zato ni bolehnega čutil, tudi ne sicer kake nenavadne slabosti zapazil.

Prepričalnih skušenj o tem se ve da še nimamo; še manj zamoremo vse dobre lastnosti salicilne kisline naštetih, ker le nekaj čez leto je še le, kar je Kolbe imenovane lastnosti njene razglasil. Naj se pa vse to potrdi, kaki velikanski nasledki!

po Slov. Čbeli.

Kmetijska šola.

Vpisalo se je v novo preuravnano kmetijsko šolo 10 mladenčev (za slov. oddelek in sicer 8 za praktični nižji in 2 za višji oddelek za ital. višji 9 in nižji 1. Ker nam dohajajo od več strani vprašanja, kateri pogoji veljajo za sprejem posebno v nižo kmetijsko šolo, hočemo v našem listu objaviti od deželnega odbora objavljena pravila ktera veljajo za sedanjo praktično kmetijsko šolo. Ob enem omenjamo, da treba nemudoma za sprejem oglasiti se in da za štipendije prositi je uže prepozno. Želimo tudi, da bi posebno premožniši stariši ne gledali na štipendij, ampak na to, da se bo sin v umnem kmetijstvu izuril, to je uže velik dobiček! *)

Pravila.

deželne kmetijske šole v Gorici.

§. 1.

Namen šole.

Namen te šole je pospeševati pravilno kmetijstvo in pomočne in sorodne obrtnije z ozirom na posebne razmere južnih dežel Avstrijsko-Ogerske države; zlasti se imajo v njej izučiti in izuriti kolikor izrejenci iz vrste poljedelcev, da znajo sami opravljati dotična dela, toliko izrejenci, kateri bodo imeli sodelovati kot kmetijski pomočniki, opravniki, ali oskrbniki.

§. 2.

Sredstva v dosego tega namena.

Ta namen se namerava doseči:

*) Opozorujemo posebno na §. 4. a., to je zarad starosti, kateri pogoj se strogo zahteva.

a. s tem da bodo morali prvi kot *gojenci delavci izvrševati* dela na polji, opravila v kleti, v hlevih in pri gospodarstvu;

drugi pa, kot *gojenci-vojenci* **zraven biti** ne samo pri navedenih delih, ampak tudi pri opravljenih kemične delavnice, pridruženega jej enokemičnega poskuševališča in c. k. svilorejskega poskuševališča;

b. z razlaganjem v šoli in na kmetiji pred in med delom in po končanem delu, podučevaje in ponavljaaje;

c. obiskovaje in ogledovaje z učitelji kmetijsko-obrtnijske zavode, izgledne kmetije in dotična početja; gojenci imajo po tem ustmeno ali pismeno poročati o tem, kar so videli in pozvedeli.

§. 3.

Učna sredstva.

1. *Zemljišča,*

deželna in ona, katera so lastnina c. k. kmetijskega društva in sicer

30 njiv za setev,

47 „ naravnih travnikov,

12 „ vinogradov, deloma se razdelujejo,

6 „ trtnih in sadnih sadišč,

10 „ sadnih vrtov, deloma se razdelujejo,

12 „ gozda, deloma visoke, deloma nizke rasti.

2. Klet preskrbljena z najboljšo enologično opravo.

Hlevi z različnimi plemeni mlečne in delavne govedi, in s prešiči najboljših angleških plemenov.

3. Zbirke: fisikalična, naravopisna, orodja, modelov i. t. d.

4. Kemična delavnica in pridruženo jej deželno enokemično poskuševališče.

5. C. k. svilorejsko poskuševališče.

§. 4.

Za sprejem gojencev treba:

a) da so končali 18. leto, b) da so dobre fizične postave, c) da dokažejo dobro zadržanje, d) da so se s kmetijstvom uže pečali in da so za ta namen zadostno podučeni, e) da dokažejo cepljenje koz, f) in da privolijo starši ali njih zastopniki.

§. 5.

Število gojencev in kako se prihranijo.

Gojenci-delavci dobè v poslopju kmetijske šole hrano in stanovanje; za take je odločenih 8 brezplačnih mest, katera podeljuje deželni odbor goriškim deželanom.

Drugi bodo plačevali letnih 200 gld. v dveh odplačilih za vsako poluletje naprej.

Vsi gojenci-delavci bodo dobivali vsak teden nagrado v denarju primerno narejenemu delu, dokazani delavnosti v šoli in na kmetiji in nravnemu zadržanju; to nagrado odloči ravnateljstvo.

Gojenci-vajenci bodo dobivali hrano in stanovanje, za kolikor bo prostera, samo če bodo za to prosili.

Število gojencev-delavcev je določeno na 24, ono vajencev na 8.

Ako bi se jih več za sprejem oglasilo, se bo prednost dajala starejšim in takim, ki bodo predlagali boljša spričevala nravnosti in praktične vaje in vselej z ozirom na primerno razdelitev po posameznih okrajih dežele.

Dokler se ne preskrbè potrebna poslopja, se bodo podeljevali letni stipendiji po 120 gld. tistim, ki se brezplačno sprejmo.

Po vsakem načinu bodo dobivali gojenci o poludne hrano, ako bodo želeli, samo da povrnejo dotične stroške.

§. 6.

Dolžnosti gojencev v konviktu.

Gojenci v konviktu si bodo morali na svoje stroške pri-skrbljevati obleko in telesno perilo, ter se strogo ravnati po hišnem redu in po šolskih pravilih, katera bode potrdil deželni odbor.

§. 7.

Učna leta.

Učni tečaj bode dveleten in gojenci-vajenci se bodo vsako drugo leto sprejemali.

Med letom ne bo počitnic nego k večemu po 8 dni o božiči, o pustu in o veliki noči.

Gojenci se bodo toliko ur na dan podučevali in praktično vadili, kolikor ur porabi delavec za kmetijska dela z enakimi počitki.

Deželni odbor bo lahko dovoljeval učiteljskemu osebju in gojencem dopuste, ki pa ne bodo smeli presegati šestih tednov na leto. O praznikih se bode skrbelo, da se bodo gojenci lahko službe božje deležili.

(dalje prih.)